

Lendák-Kabók Karolina

· Társadalmi Nemek Központ,

· Újvidéki Egyetem

· karolina.kabok@gmail.com

GENDERKUTATÁSOK

Bevezető

Gender Studies

Introduction

Rodna istraživanja

Uvod

Megtisztelő felkérésnek teszek eleget, amikor a *Létünk* folyóirat Genderblokkjának az előszavát írom. A *gender*, azaz a társadalmi nem mindazon tulajdonságok, viselkedésformák és szerepek összessége, amelyeket a társadalom az egyéntől biológiai neme folytán elvár. A *gendert* a társadalom saját kultúrájával összhangban alakítja, személyiségvonásokat és szerepeket tulajdonítva az egyéneknek. Ezért a *gender* nem állandó, hanem társadalmi és politikai körülmények által alakítható.

Bátorítónak tartom, hogy a téma tudományos köreinkben egy külön tematikus blokkot érdemel. Köszönettel tartozunk ezért Bence Erikának, a *Létünk* fő- és felelős szerkesztőjének, aki felismerte a téma időszerűségét és azt is, hogy nekünk, vajdasági magyaroknak erről beszélnünk/olvasnunk kell.

Ha visszatekintünk a múltba, Vajdaság mai területén a nők és a férfiak egyenlősége magas szintű volt a térség többi részéhez képest. Vajdaság Autonóm Tartomány többnemzetiségű, többvallású és multikulturális környezet volt, talán ebből a sokszínűségből kifolyólag volt a progresszivitás a térség fő jellemzője. A 19. és a 20. század elején a térség még az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozott, amelyben a fejlett jogrendszer lehetővé tette a nők egyetemi szintű iskolázottságát és az öröklési jogot. A második világháború alatt (1942-ben), az Antifasiszta Nők Frontja (Antifašistički front žena – AFŽ) létrejöttével a nők a munkához való jog által *pro iure* egyenlővé váltak a munkaerőpiacon is. Természetesen ez nem mentette fel a nőket a háztartási és gyereknevelési, azaz fizetetlen munka alól, de lehetővé tette a számuk-

ra a közszférába való bejutást. Az AFŽ különböző (kisebbségi) nyelveken megjelenő lapokkal szólította meg a nőket ezen a térségen, ilyen volt a *Vajdasági Dolgozó Nő* is, amely havi szinten jelent meg magyarul. Az AFŽ megszűntével, 1953-ban elhal a nők aktív szerepvállalásának a láthatósága, és a női mozgalmak elvesztik a jelentőségüket. Különösen a nemzeti kisebbségekből származó nők szerepe válik láthatatlanná Vajdaság területén. Ez a láthatatlanság Jugoszláviában a 90-es években a legkifejezettebb, amikor a politikai klíma a nőket a patriarchális rendszer alá sodorta vissza, a nemzeti kisebbségből származó egyének iránt viszont elhatalmasodott az intolerancia. A 21. század elején a nők újra láthatóvá váltak a civil szervezeteken keresztül Vajdaság területén („Iz Kruga – Vojvodina”, „Akademija ženskog preduzetništva”, „Ženske studije i istraživanja”), viszont a kisebbségi civil szervezetek közül csak a „Romkinje Banata” foglalkozik roma származású, kisebbségi nőkkel. A vajdasági, magyar civil szervezetek tevékenységi körében nem szerepel a magyar nők helyzetének célzott előmozdítása.

2014 márciusában az Újvidéki Egyetem Társadalmi Nemek Központja PhD-hallgatóinak csapata (köztük jómagam is) bemutatót tartott a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon, Szabadkán. Ott a *gender*kutatásról, annak alkalmazásáról és fontosságáról beszéltünk. Az előadások lényege az volt, hogy felhívjuk az oktatói káder és a hallgatók figyelmét is arra, hogy ma már a neveléstudományok elengedhetetlen része a *gender*, abból is kifolyólag, hogy a hallgatók nagy többsége nő. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a többi tudományágban nincs szükség a társadalmi nem szempontú gondolkodásra és kutatásra. A progresszív társadalmak a szakválasztási szegregáció enyhítésén, az egyensúly megteremtésén fáradoznak.

A *gender* mind jelentősebb szerepet kap a kutatás területén is. A magyarországi Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal honlapján a társadalmi nemek kívánt kiegyenlítéséről is olvashatunk a Horizon 2020 (H2020) keretprogram kapcsán. A H2020 a nemek közötti egyenlőséget támogatja, a kutatás és az innováció területén. Ezt a szemléletet a H2020 keretprogramot létrehozó hivatalos okmányokban megfogalmazott célok is tükrözik:

1. Társadalmi nemek közötti egyenlőség a döntéshozatalban
2. Társadalmi nemek közötti egyenlőség a kutatócsoportokban
3. Társadalmi nem (*gender*) elemzések integrálása a K+F tartalmakba.

E három célkitűzés összhangban van az Európai Bizottság társadalmi nemek közötti egyenlőséget elősegítő stratégiájával, valamint az Európai Kutatási Térség (European Research Area – ERA) létrehozásáról szóló közleménnyel. A cél, hogy e három elem a kutatási és innovációs ciklus minden

szakaszában érvényesüljön. A további cél a Bizottság által kitűzött 40%-os részvétel elérése az alulreprezentált nemek arányát illetően minden egyes csoportban (értékelő bizottságokban, szakértői csoportokban). A tanácsadó csoportok esetében 50%-os részvétel elérését tűzték ki célul. Többek között elvárás az is, hogy minden szakértői csoportban képviseltesse magát egy *gender*-szakértő.

A nemek közötti egyensúly szerepet kapott a projekttervezetek elbírálása során használt rangsorolási tényezőkben, ugyanis az egyenlő pontszámot elért pályázatok között előnyben részesülnek azok a pályázatok, amelyek a nemek közötti egyenlőséget szem előtt tartják. Továbbá, a támogatási szerződés aláírásával a kedvezményezettek elkötelezik magukat a férfiak és a nők közötti esélyegyenlőség támogatására a projekt megvalósítása során, ideértve a nők alkalmazását vezető pozíciókban is. A társadalmi nem (*gender*) dimenzió a Horizon 2020 keretprogram témáiban is megjelenik. A pályázók bemutatják, hogy a társadalmi nemek közötti egyenlőség dimenziója hogy jelenik meg a projektjeikben, illetve hogyan fog érvényesülni. A kifejezetten *gender* dimenziójú témák külön megjelölésre is kerültek a pályázati felhívásokon belül.¹

A társadalmi nem (*gender*) dimenzió fontos szerepet tölt be napjainkban, eddig főként a jogszabályok része volt, majd lassan átvált a kutatás terére is. Ezért fontos minél több kutatási területen bevonni a társadalmi nemet is mint szempontot, illetve *gender*-szakértőket alkalmazni a pályázatok során. Ehhez természetesen a téma további népszerűsítése szükséges a térségünkön, mint pl. társadalmi nem szempontú ismeretterjesztő előadások szervezése, a genderkutatások médiában való bemutatása, a téma fontosságát tudatosítani a vajdasági, magyar közösségünkben, az általános és középiskolai ismeretterjesztő előadások, a tanári káder számára kialakított *gender* tematikájú szemináriumok, a társadalmi nemek egyenlőségének ügyével megbízott titkárság nagyobb szerepvállalása, a vajdasági magyar nők helyzetével és problémáival foglalkozó civil szervezet megalapítása stb. Ezek a felsorolt feladatok ránk várnak.

Mi elsősorban tudományos tevékenységünkkel tudjuk felhívni a figyelmet a társadalmi nemek témájának fontosságára. Meggyőződésem, hogy ez a tematikus blokk is egy kis lépés ebbe az irányba.

¹ <http://www.h2020.gov.hu/hogyan-palyazzunk/horizontalis-szempontok/tarsadalmi-nemek?objectParentFolderId=9205>, letöltve: 2016.09.27.

